

45

ADV-N-Mededelingen

DRIEMAANDELIJKS
DERDE TRIMESTER 2014

Dit is het vijfenveertigste nummer van de *ADVN-Mededelingen*. De publicatie wil u op de hoogte brengen en houden van de werking van het ADVN in al zijn aspecten: het algemeen beheer, de aanwinsten in de collecties, de dienstverlening, de projecten en publicaties, de huisvesting enz. De *ADVN-Mededelingen* zijn gratis en worden u op verzoek toegestuurd.

Het ADVN is een archief en onderzoekscentrum. Vanuit een open maatschappelijke geest en gesteund op een wetenschappelijke methodologie, verzamelt, bewaart en beheert het ADVN het erfgoed over de Vlaamse beweging in haar brede historische en thematische context.

Tot de brede context van dit veiliggestelde erfgoed behoren de nationale bewegingen als maatschappelijk-filosofisch verschijnsel, inbegrepen de thema's die daarmee zijn verbonden of ervan afgeleid zijn (zoals culturele identiteit, natievorming, migratieprocessen, nieuwe sociale bewegingen).

Het verleden is een beproefd bouwwerk van zoveel fouten en nog meer gebreken. Torsend tegelijk met verve wat nog komen moet, vandaag, morgen, overmorgen.

Bijdragen

Sophie Bossaert, Luc Boeva, Koen De Scheemaekker,
Sophie Gyselinck, Dirk Rochtus,
Andreas Stynen & Frans-Jos Verdoodt

Digitale beeldbewerking

Ann Van Gastel

Fotografie

Peter Maes, Dirk Rochtus

Vormgeving

Ann Van Gastel

Coördinatie

Sophie Gyselinck

Administratie

Marleen Deridder

Druk

New Goff, Gent

Verantwoordelijke uitgever

Dirk Rochtus
Liersesteenweg 213, 2640 Mortsel

ADVN ARCHIEF & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26

BE-2018 Antwerpen 1

[T] +32 [0]3-225 18 37

[E] info@advn.be

[W] www.advn.be

bankrekening: BE14 4198 0595 9183 | KREDBEBB

bouw- en renovatiefonds: BE23 4198 0595 9991 | KREDBEBB

www.facebook.com/ADVNvzw

Met steun van de
Vlaamse overheid

Overname van bijdragen kan enkel na schriftelijke toestemming van de uitgever
© 2014 Archief en documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme vzw

Hoe boekenwijsheid aanspoort tot handelen

Op 5 augustus, de dag waarop hij 75 werd, heeft professor Frans-Jos Verdoodt de fakkel van voorzitter van het ADVN doorgegeven aan ondergetekende. Dat brengt met zich ook mee dat de 'nieuwe' die ik ben vanaf nu hier in de *Mededelingen* van het ADVN het woord tot u, dierbare lezer, zal richten.

De lezer die al die jaren van de pennenvruchten van Frans-Jos Verdoodt heeft genoten, hoeft dus niet te vrezen dat hij of zij nu in de kou zou komen te staan. Wat de gewezen en de nieuwe voorzitter naast vele andere zaken met elkaar gemeen hebben, is alvast de liefde voor het geschreven en het gedrukte woord. Dat bleek ook tijdens het bezoek dat ik in augustus bracht aan de huisbibliotheek van de gewezen voorzitter. Een bibliotheek om 'u' tegen te zeggen. Meer dan vijfduizend boeken heeft professor Verdoodt in de loop der jaren verzameld in het landelijke Massemen. Literaire en historische werken houden elkaar mooi in evenwicht, want de gewezen voorzitter is niet alleen een man van de wetenschap, maar ook een minnaar van proza en poëzie. Ook de beeldende kunst draagt zijn liefde weg.

Sommige van zijn bezoekers stellen de klas-sieke vraag of hij die boeken ook allemaal heeft gelezen. Die vraag, hoe begrijpelijk ook, is overbodig. Natuurlijk heeft de gewezen voorzitter elk boek in zijn bezit gelezen. Hij heeft het steeds als zijn plicht beschouwd een boek uit te lezen omdat hij zich alleen dan een oordeel erover kon vormen. Waar komen we dat nog tegen, dat iemand het lezen haast als een heilige plicht ervaart? Maar u, beste lezer, bent er altijd wel mee gevaren. U heeft al die jaren de be-lezenheid en de eruditie van professor Verdoodt kunnen smaken, zoals bleek uit de vele citaten en verwijzingen die hij gul rondstrooide in zijn column.

Zoveel tijd slurpt al dat lezen op, dat sommigen met de Oude Romeinen wel eens verzuchten: *Primum vivere, deinde philosophari* (je moet eerst leven, en dan pas filosoferen). Ach, het ene hoeft het andere niet uit te sluiten. Actie en contemplatie, handelen en beschouwen (door

te lezen bijvoorbeeld) gaan best samen. Kijk maar naar professor Verdoodt, hoe hij naast dat vele lezen en schrijven, tienduizenden kilometers heeft afgelegd binnen de Nederlanden om het archief van het ADVN uit te bouwen, hoe vele voordrachten hij overal te lande over de Vlaamse beweging heeft gehouden. Bovendien verrijkt en verdiept al dat lezen ook je handelen. Het is als het ware een dialectisch proces – om het met de Duitse filosoof Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831) te zeggen – waarbij beschouwen en handelen niet zonder elkaar kunnen en waaruit een synthese volgt van contemplatieve actie of actieve contemplatie. Van boeken zegt hun bezitter wel eens dat ze zijn of haar 'goede vrienden' zijn. Maar ook in het 'echte' leven heeft professor Verdoodt vele vrienden. Het is in de geest van vriendschap en waardering voor zoveel wijsheid dat ik zijn werk wil voortzetten.

DIRK ROCHTUS | VOORZITTER VAN HET ADVN

VOOR MOEDER EN KIND

Een werk van barmhartigheid?

Over het Vlaams Nationaal Verbond (VNV) verschenen reeds tal van studies en publicaties waaronder het meest geciteerde referentiewerk van Bruno De Wever, *Greep naar de macht*. Over zijn vrouwelijke tegenhanger, het Vlaams Nationaal Vrouwenverbond (VNVV), en de afdelingen en initiatieven die hieruit voortkwamen, verschenen tot hier toe veel minder publicaties. Uit een stukje vergeten archief van André Van Reeth, dat wordt bewaard op het ADVN, komen we echter meer te weten over de praktische werking van het Vrouwenverbond tijdens de Tweede Wereldoorlog. De Sint-Niklazenaar André Van Reeth (1911-1993), die tijdens de oorlog werkte voor de sociale dienst van het VNV, was samen met zijn vrouw tussen 1942 en 1944 actief betrokken bij de oprichting en uitwerking van verscheidene sociale initiatieven, ingericht door de plaatselijke VNV-afdeling. Het archief André Van Reeth omvat zijn persoonlijke oorlogsherinneringen. Hij reconstrueerde (jaren na de feiten) het bestaan van de vzw Voor Moeder en Kind, de schoolkolonies, het VNV-vakantieplein Zonneweelde en Gezinshulp. De bundels zijn rijkelijk geïllustreerd met tientallen originele foto's. Een verborgen parel.

Een korte historiek

Het Vlaams Nationaal Vrouwenverbond was een Vlaams-nationalistische vrouwenorganisatie die in 1930 werd opgericht onder leiding van Magda Haegens (1900-1992).^o De vrouwengroep evolueerde in het sterk gewijzigde politieke landschap van de jaren dertig naar een afdeling van de extreem-rechtse politieke partij het Vlaams Nationaal Verbond. In 1934 liet Magda Haegens het Vrouwenverbond inschakelen in het VNV. De vrouwenafdeling kon rekenen op de steun van de partij en verstrekke in retour allerlei diensten zoals colportage en de organisatie van feesten. Toch bleek het Vrouwenverbond eerder een passieve agenda te hebben. Het kreeg geen dynamische rol toebedeeld en had eerder een dienende functie. Daarenboven evolueerde het VNVV onder de vlag van de partij langzaam naar een uiterst traditionele organisatie die het gezin als hoeksteen van de samenleving sterk verdedigde. Op enkele uitzonderingen na, was voor de vrouw in het VNVV geen partijpolitiek weggelegd, zo verkondigde althans *Nele*, het weekblad van het Vrouwenverbond.

^o Magda Haegens was de echtgenote van Hilaire Gravez, zie *ADVN-Mededelingen*, nr. 29, 2010, pp. 10-11.

Groepsfoto van VNV-vrouwen met Hendrik Elias en Odila Van den Berghe bij het kasteel van Wieze (Lebbeke), 1943. [ADVN, VFA6734]

In 1939 probeerde Haegens het VNVV opnieuw los te koppelen van de partij na een ellenlange discussie rond de onafhankelijkheid van het Vrouwenverbond. Het dispuut met de partij resulteerde in het ontslag van Haegens. Het was de nieuwe VNVV-leidster, Odila Maréchal-Van den Berge, die de vrouwenafdeling binnen de partij een tweede start gaf. Met nieuwe statuten en een eigen maandblad, *Vrouw en Volk*, klonk het Vrouwenverbond zich overtuigend vast aan het VNV. De organisatie, die volgens *Vrouw en Volk* 5 000 leden telde einde 1941, kende uiteindelijk niet het verhoopte succes. Toen de meisjesafdeling van het Vrouwenverbond, de Dietsche Meisjes-scharen (DMS) onder leiding van Jetje Claessens, zich afscheurde om toe te treden tot de jeugdbeweging, telde het VNVV nog slechts een 2 500-tal leden. Finaal was de werking van het Vrouwenverbond volledig ondergeschikt aan die van het VNV.

Voor Moeder en Kind

Hoewel het Vlaams Nationaal Vrouwenverbond tijdens de laatste jaren van de bezetting een eerder onopvallend bestaan leidde, was het toch enigszins georganiseerd. Het telde zes departementen die in principe vertaald werden naar een structuur met lokale afdelingen en referenten. De lokale werking van het Vrouwenverbond

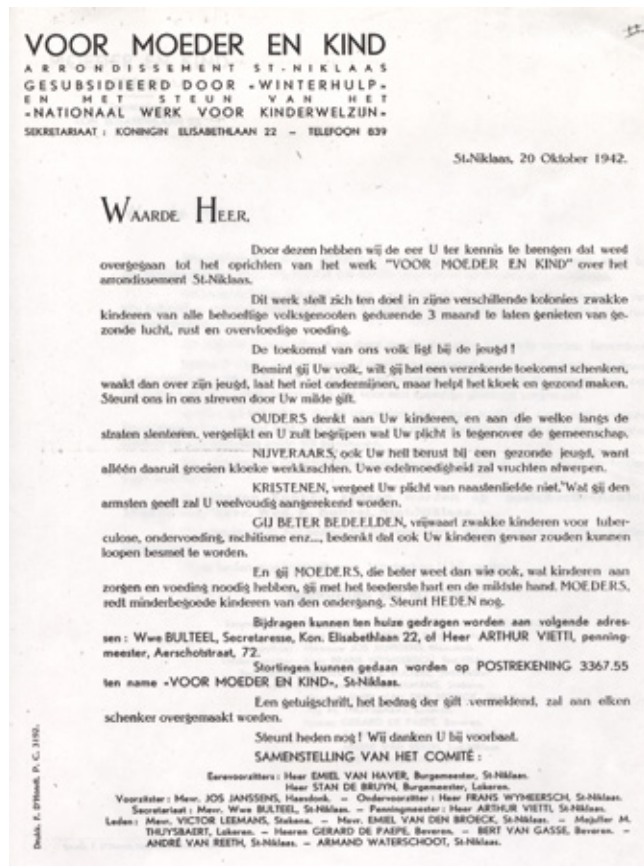
Vrouw en Volk, het geïllustreerd maandblad van het VNVV en DMS, verkondigde VNV-standpunten en plaatste vooral artikels omtrent huis-houden, vrijetijdsbesteding en culturele onderwerpen centraal, augustus 1942 en september 1943. [ADVN, VY226]

werd belast met de organisatie en de praktische uitwerking van de (school)kolonies. André Van Reeth was als lokaal referent voor de VNV-dienst Sociale Zaken van bij het begin betrokken bij de oprichting van de Wase afdeling. Hij werd aangesteld als lid van het uitvoerend comité. Ook zijn vrouw, Lea Joris, secretaresse van de lokale VNVV-afdeling, was aanwezig bij de eerste bijeenkomst.

kende hier en daar succes en richtte zich vooral op hulpverlening en sociaal dienstbetoon. Het VNVV verleende zijn medewerking aan verscheidene sociale initiatieven die in de schoot van de partij werden opgericht. De vzw Voor Moeder en Kind – officieel opgericht 14 november 1942 door de VNV-dienst Sociale Zaken – was er één van. De organisatie stond onder de leiding van Frans Daels en enkele VNVV-leidsters en werd gesubsidieerd door Winterhulp, het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn en de Vlaamse provinciebesturen. Voor Moeder en Kind verdedigde grosso modo de belangen van behoeftige moeders en kinderen en organiseerde lokaal vakantietehuizen of (school)kolonies en speelpleinwerking. Of de lokale werking van Voor Moeder en Kind concreet in elk VNV-arrondissement werd uitgewerkt, is een vraagteken. Voor het arrondissement Sint-Niklaas was dit hoe dan ook het geval, dat bewijst immers het gedocumenteerd archief van André Van Reeth.

De Wase afdeling Voor Moeder en Kind werd in augustus 1942 opgericht door VNV-arrondissementsleider Jan Seghers. Hij benoemde een tiental lokale VNV'ers en VNV-vrouwen in een vast bestuur dat

Een omzendbrief omtrent de oprichting van Voor Moeder en Kind in het arrondissement Sint-Niklaas, 1942. [ADVN, D420(1/1)]

De verdere samenstelling van het comité werd als volgt ingevuld: twee erevoorzitters, nl. Emiel Van Haver en Stan De Bruyn, de respectievelijke oorlogsburgemeesters van Sint-Niklaas en Lokeren, voorzitter Jos. Janssens (ook arrondissementsleidster van het VNVV), ondervoorzitter Frans Wymeersch, secretaris mevrouw E. Bulteel, penningmeester Arthur Vietti en de leden mevrouw Victor Leemans, mevrouw Emiel Van den Broeck, mevrouw M. Thuysbaert, Gerard De Paepe, Georges Van Hecke, Bert Van Gasse en Armand Waterschoot.

Voor Moeder en Kind stelde zich tot doel "in zijn verschillende kolonies zwakke kinderen van alle behoeftige volksgenooten gedurende 3 maand te laten genieten van gezonde lucht, rust en overvloedige voeding". Daarenboven wilde de organisatie de kinderen een opvoeding geven die de idealen nastreefde van het nationaalsocialisme zoals dat werd uitgedragen door de partij en haar leider. Kinderen werden aangezocht per omzendbrief, langs kennissen, werkgevers, scholen en de kerk. Om het financieel rond te krijgen werden er steunacties op het getouw gezet bij plaatselijke VNVV- en VNV-afdelingen en jeugdorganisaties. Ook het stadsbestuur droeg zijn steentje bij. Winterhulp werd gevraagd om de bevoorrading van voedsel te voorzien.

De schoolkolonie

De eerste schoolkolonie die tot stand kwam in de regio van Sint-Niklaas was er een voor jongens. De kolonie werd genoemd naar een Wase onderwijzer die sneuvelde aan het Oostfront: Kamiel De Wilde. Ze werd gevestigd in een villa aan de rand van het dorpje Belsele.

In totaal werden er 45 jongens opgevangen voor een termijn van drie maanden. Enkel ondervoede kinderen met een zwak gestel tussen 8 en 12 jaar werden toegelaten. Ieder van hen betaalde per dag 1 Belgische frank plus rantsoenzegels. De schoolkolonie werd geleid door zowel personeel als vrijwilligers. In de eerste groep zaten voornamelijk leerkrachten en jeugdleiders o.a. uit de DMS. Zij zorgden voor de dagactiviteiten en het onderwijs. Naast spelen, turnen, wandelen en zingen, werd er aan de kinderen per dag drie uur en een half les gegeven. De tweede groep hield zich o.m. bezig met toezicht,

De Leider bezocht de schoolkolonie "Kamiel De Wilde" te Belsele

Donderdag bracht de Wase, Leider der Vlaanderenkolonie, V.N.V., een officieel bezoek aan de schoolkolonie van Kamiel De Wilde te Belsele.

De plingie wils die naar meer dan vijfde eeuw is, de schoolkolonie van Kamiel De Wilde te Belsele, een van de vele schoolkolonies die in België bestaan, en die door de Vlaanderenkolonie, V.N.V., wordt geleid.

De schoolkolonie is een van de vele schoolkolonies die in België bestaan, en die door de Vlaanderenkolonie, V.N.V., wordt geleid.

De schoolkolonie is een van de vele schoolkolonies die in België bestaan, en die door de Vlaanderenkolonie, V.N.V., wordt geleid.

De schoolkolonie is een van de vele schoolkolonies die in België bestaan, en die door de Vlaanderenkolonie, V.N.V., wordt geleid.

Het Roza de Guchtenaere-tehuis te Belsele ingehuldigd

Zondag had te 10 u. een plechtige inhuldiging plaats van het Roza de Guchtenaere-tehuis, aan de Cyriel Verschellan te Belsele. Dit tehuis is een verblijfplaats van een 50-tal kleine meentel ondervoede meisjes en maakt deel uit van de stichting "Voor Moeder en Kind".

Voorzitter werd door de kinderen de vlaggevoert gebracht en door de leider, Mev. Strobbe, het dagparool voorgelezen.

Vervolgens had in de ruime eetzaal van het tehuis een feestzitting plaats. Onder de aanwezigen bemerkten wij o.m. naast de leider van den Roza de Guchtenaere, Mev. Claessens, algemeen jeugdleider, Mev. Van Asbroeck, algemeen propagandist, Mev. V.N.V.V., de heer Kreitschmann en de heer Burgemeester van Sint-Niklaas, alsmede afgevaardigden van de verschillende organisaties van het V.N.V.

In een korte toespraak hield Mev. Janssens, arrondissementsleidster V.N.V., de genoodigden welkom en drukt den wensch uit dat de schitterende resultaten, die in het Kamiel De Wilde-tehuis werden behaald en welke door Dr. Elias bij zijn bezoek reeds werden gewaardeerd, ook hier zullen worden bevestigd. Zich in hartelijke bewoordingen tot de kinderen richtend, spoorde zij hen aan hun best te doen om finke Ditsche meisjes te worden, die voor Vlaanderen leven en offeren.

Hierna trad de heer Vietti, financieel beheerder, naar voor om de overheden die deze plichtigheid door hun tegenwoordigheid vereerden te danken.

Vervolgens droegen de kinderen samen met hun leider het spreekwoord voor, gewijd aan Rosa de Guchtenaere, en waarin de levensloop van deze dapper vrouw wordt verhaald en haar deugden werden genoemd.

De heer Pils, pedagogisch leider der inrichting, kwam hierna aan het woord en schilderde in een korte toespraak geest en opzet der schoolkolonie.

De geest van deze schoolkolonie is een nationale geest, verklaarde hij. Historische feiten en figuren liggen ten grondslag van deze opvoeding, daarom ook noemen wij deze meisjeskolonie naar de nationaalheide, offerend grote figuren uit den aktivistenstrid Rosa de Guchtenaere.

Het doel van deze instelling is: zwakke kinderen uit ons volk lichamenlijk sterkte en gezondheid geven, maar vooral hun geestelijke en nodelijke opvoeding bevorderen ten einde ze op te voeden tot katrielike nodelijkheid, ware solidariteit en Nederlanden bewustzijn. Ten grondslag der opvoeding ligt een volksgemeenschapelijke levenswijze, die de kinderen tot de totaliteit der gemeenschap der volkheid der goddelijkheid. De waarden die wij ontwikkelen zijn: de katrielike moraal, als basis van onze levenswijze; het algeveel; verhoogd met volk en bodem; de Ditsch-nationale denkings: medel, arbeidlust, fierheid, eer en trouw. De IJhermer, der opvoeding van het meisje wordt niet verwaarloosd.

Heerlijk schoon is het opvoedingswerk, dat wij hier verrichten. Veel opofferingwerk wordt van het personeel gevraagd, doch met het kostbaar aandringen van Rosa de Guchtenaere als voorbeeld, in haar sterke liefde voor haar volk, in haar hoogste moed in de beproefing en het lijdens, in haar onwankelbare trouw aan moeder Vlaanderen, zullen wij sterkte en volharding vinden.

Deze interessante uiteenzetting vond een aandachtig gehoor. Van de kultuurelzen, verzing die de kinderen hier ontvingen, werden tot slot enkele staaltjes gegeven door volkzang, voordracht en zang. Nadat de kinderen bloemen hadden aangeboden aan Mev. Jette Claessens, die antwoord dankte, werd de plechtige afsluiting met het zingen van het Wilhelmus en den Vlaamschen Leeuw.

De schoolkolonie is een van de vele schoolkolonies die in België bestaan, en die door de Vlaanderenkolonie, V.N.V., wordt geleid.

De schoolkolonie is een van de vele schoolkolonies die in België bestaan, en die door de Vlaanderenkolonie, V.N.V., wordt geleid.

De schoolkolonie is een van de vele schoolkolonies die in België bestaan, en die door de Vlaanderenkolonie, V.N.V., wordt geleid.

De schoolkolonie is een van de vele schoolkolonies die in België bestaan, en die door de Vlaanderenkolonie, V.N.V., wordt geleid.

De schoolkolonie is een van de vele schoolkolonies die in België bestaan, en die door de Vlaanderenkolonie, V.N.V., wordt geleid.

Volk en Staat publiceerde het verslag van het bezoek van de VNV-leider Hendrik Elias aan de schoolkolonie Kamiel De Smet en de inhuldiging van de meisjeskolonie Roza De Guchtenaere in Belsele, 14 augustus 1943 en 26 oktober 1943. [ADVN, VY900310]

De jongens werden overgebracht naar de Bellestraat in Sint-Niklaas. Het nieuwe tehuis Roza De Guchtenare in Belsele herbergde 50 meisjes. De kinderen werden aangespoord *“om hun best te doen, om flinke Dietse meisjes te worden, voor Vlaanderen [te] leven en [te] offeren”*.

Zonneweelde en Gezinshulp

Na de oprichting van Voor Moe-
der en Kind gaf de VNV-dienst
Sociale Zaken in mei 1943 het
startschot voor de inrichting van
lokale vakantiepleinen, onder de

Stukken uit het dossier Gezinshulp afkomstig uit
het Archief Odila Maréchal-Van den Berge, [1944].
[ADV.N, D12582(6/3)]

naam Zonneweelde. In de regio Sint-Niklaas werden vakantiepleinen voor jongens en meisjes georganiseerd. Het bestuurscomité van Zonneweelde was dat van de organisatie Voor Moeder en Kind, aangevuld met jeugdleiders. Opnieuw werkten Winterhulp en het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn mee. In Sint-Niklaas werd het vakantieplein opgevat als een vakantiecamp. De vakantiepleinen werden geopend van half juli tot einde augustus. Leiders en leidsters werden gezocht in de plaatselijke afdelingen van de Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen (NSJV) en de Dietsche Meisjesscharen. Net als in de schoolkolonies paste men ook hier een strikte dagindeling toe. De nadruk lag echter op spel en sport. Kinderen betaalden per dag 1 Belgische frank. Zonneweelde voor meisjes vond plaats in het Zonneken, aan de Bellestraat. Jongens werden opgevangen in het

De afbeelding toont drie documenten die informatie geven over de 'Gesindehulp' (Gesindehulp) in de provincie Noord-Nieuw-Guinea, 1943.

Document 1 (Links): Het document is getiteld 'Gesindehulp' en 'Nieuw-Guinea'. Het bevat een lijst van de 'Gesindehulp' in de provincie Noord-Nieuw-Guinea, 1943. De lijst is onderverdeeld in twee delen: '1. Deel der Verspreiding' en '2. Deel der Verspreiding'. Het document is in het Nederlands geschreven.

Document 2 (Midden): Het document is getiteld 'Gesindehulp' en 'Nieuw-Guinea'. Het bevat een lijst van de 'Gesindehulp' in de provincie Noord-Nieuw-Guinea, 1943. De lijst is onderverdeeld in twee delen: '1. Deel der Verspreiding' en '2. Deel der Verspreiding'. Het document is in het Nederlands geschreven.

Document 3 (Rechts): Het document is getiteld 'Gesindehulp' en 'Nieuw-Guinea'. Het bevat een lijst van de 'Gesindehulp' in de provincie Noord-Nieuw-Guinea, 1943. De lijst is onderverdeeld in twee delen: '1. Deel der Verspreiding' en '2. Deel der Verspreiding'. Het document is in het Nederlands geschreven.

kasteel Bellemans aan het station van Sinaai. De vakantiepleinen in Sint-Niklaas waren volgens Van Reeth een succesformule. Een 200-tal kinderen zou in de zomer van 1943 zijn opgevangen. In navolging hiervan werden ook in Lokeren, Beveren-Waas en Bazel (Kruibeke) vakantiepleinen ingericht, aldus Van Reeth.

Begin 1943 besliste de partijdienst Sociale Zaken om in de schoot van het Vrouwenverbond Gezinshulp op te richten. Deze nieuwe organisatie had initieel tot doel vrijwilligers te begeleiden die huishoudelijk werk verrichtten in families van frontsoldaten of -slachtoffers. Gezinshulp voorzag echter ook ander liefdadigheidswerk: het verzamelen en herstellen van oude kledij, breiavonden, cursussen, ouderlingenzorg en armoedebestrijding. Opnieuw waren het de bestuursleden van Voor Moeder en Kind die zich ontfermden over de organisatie van Gezinshulp. Gezinshulp scheerde qua ledencijfers in Oost-Vlaanderen hoge toppen, althans zo vertelt ons het Archief Odila Maréchal-Van den Berge. In april 1944 noteerde Gezinshulp 693 leden in de regio Sint-Niklaas. Na de grootsteden Brussel, Antwerpen en Gent, die veruit het dubbele aangaven, scoorde enkel Aalst beter met 833 leden.

Een werk van barmhartigheid?

Het VNV was niet de enige collaborerende partij die sociale initiatieven verzorgde. De Vlaamsch-Duitse Arbeidsgemeenschap (DeVlag) bijvoorbeeld, beschikte over de afdelingen Vrouwenwerken en Sociale Zaken. Zij werkten net als de VNV-organisaties onder meer mee aan de Kinderlandverschickung. De SS richtte dan weer Mutterheime op, waar vrouwen konden bevallen en van de zwangerschap en gezinslast konden recupereren. Er was dus behoorlijk wat concurrentie. De

diverse partijen wilden het terrein bezetten voor de concurrerende beweging dat deed. Toch stonden steeds dezelfde behoeften centraal: gezondheid, kinderverzorging, steun aan moeders of ouderen en hulpverlening aan behoeftige gezinnen. Tot slot wilden de organisaties met deze sociale initiatieven bereiken dat hun partijleden zich minder geïsoleerd zouden voelen.

Voor Moeder en Kind profileerde zich weliswaar neutraal, maar streefde in de eerste plaats een propagandistisch doel na. De organisatie paste in de doelstellingen van de partij. Dat bleek onder meer uit de verantwoording van de schoolkolonies door pedagogisch leider Armand Waterschoot: *“onze instelling Rooms-katholiek in leer, geest en beleving ... is de beste waarborg om kinderen te leiden, te vormen en op te voeden, zelfs de beste waarborg om ze grondig te vormen tot overtuigde en offervaardige nationaal-socialisten”*. De collaborerende bewegingen poogden met dergelijke initiatieven aan te tonen dat het nationaalsocialisme – naar hun oordeel in tegenstelling tot de vooroorlogse zuilen – wel degelijk een coherent, op het (Vlaamse) volk gericht sociaal beleid kon ontwikkelen. [56]

Op deze pagina en hiernaast: Foto's van de schoolkolonies Kamiel De Wilde en Roza De Guchtenare in Belsele en de vakantiepleinen Zonneweelde. [ADVNV, D420(1/1-2)]

Bronnen bij deze bijdrage: BE ADVN AC783 Archief Odila Maréchal-Van den Berge; BE ADVN AC59 Archief André Van Reeth; Br. De Wever, *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933-1945*, Tielt, 1995, pp. 510, 516-517, 613-614, 617; L. Kauwenberghs, *Een stuk vrouwenbeweging: bijdrage tot de geschiedenis van het Vlaams-Nationaal Vrouwenverbond (1930-1944)*, Brussel, 1980 (onuitgegeven licentiaatsverhandeling); L. Schmücker, *Kracht, Leven, Vreugde. De Kinderlandverschickung in Duitsland en België (1940-1945)*, Gent, 2003, (onuitgegeven licentiaatsverhandeling); Br. De Wever, *Vlaamsch Nationaal Vrouwenverbond (VNV)*, in: NEVB, Tielt, 1998, pp. 3387-3388.

ELSA DARCIEL (1903-1998) Pionier van de Vlaamse balletkunst

Elza Dewette (pseudoniem Elsa Darcie) werd geboren in Sint-Amandsberg als kleindochter van Eduard Blaes, componist-kapelmee-ster van de Sint-Baafskathedraal en leraar aan het Muziekconservatorium in Gent. Van kindsbeen af kreeg ze het gevoel voor ritme en muziek mee.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog maakte ze via haar studies aan de Kensington High School in Londen kennis met de Russische balletten van Diaghilev en Pavlova, de dramaturgie van Shakespeare en de ritmiek van Jacques Dalcroze. Na haar terugkeer uit Londen startte ze in 1919 een opleiding in schilderen en kostuumtekenen aan de Academie voor Schone Kunsten in Brussel, in de klas van Constant Montald en August Vermeylen. In 1924 werd ze, voor het einde van haar studie, door directeur Victor Horta uit de Academie gezet wegens haar flamingantische houding. Dewette had de pers ingelicht over een complot om academiedocent August Vermeylen te ontslaan vanwege zijn inzet voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit. Elza verwierf populariteit in de Vlaamse studentenkringen en werd bestuurslid bij het Groot-Nederlandse Dietsch Studentenverbond afdeling Brussel.

Een ontmoeting met Isadora Duncan in 1922 zou haar leven een andere wending geven. Elza raakte geïnspireerd door Duncans danstalent. In Nice zou ze bij de lers-Amerikaanse danslegende les volgen. In Brussel voegde ze de klas in ritmische dans van Marthe Roggen en de balletklas van Jeanne Perifanos, terwijl ze de kost verdiende als journalist en illustrator van vrouwenbladen waaronder *Het Rijk der Vrouw*.

Van 1928 tot 1932 speelde ze als actrice in het Théâtre Rataillon van Albert Lepage in Brussel. In 1930 startte Elza met een eerste Vlaamse dansschool in Elsene genaamd School voor Euritmie. Haar pseudoniem 'Elsa Darcie' ontleende ze aan een familielid dat in de tijd van de Franse Revolutie leefde. Ze gebruikte deze schuilnaam 40 jaar lang op haar officiële documenten. In 1972 benoemde de politie van Tervuren deze praktijk als onwettig. Een steunbrief aan minister van Nederlandse Cultuur en Vlaamse Aangelegenheden Jos Chabert, kon geen soelaas bieden.

In 1932 trad zij voor het eerst op met haar dansgroep in het Paleis voor Schone Kunsten in Brussel. Zij wist niet alleen haar

Het achtste Groot-Nederlandsch Studentencongres in Gent, maart 1923. Elza staat centraal (boven het kruisje).
[BE ADVN AC986]

Portretfoto van Elsa Darcie, genomen door Brussels fotograaf Joseph Cayet, s.d.
[BE ADVN AC986]

leerlingen, maar ook andere vooraanstaanden te begeistere, onder wie Herman Teirlinck, Frans Masereel en Paul Gilson. Sinds 1935 gaf ze, met een onderbreking tijdens de oorlogsjaren, meer dan 400 balletavonden in gans Vlaanderen. Daarbij creëerde ze 35 grote balletten met Vlaamse onderwerpen zoals Tijn Iilenspiegel, Percevaal, de legende van Heer Halewyn, Pallieter, Beatrijs en de Twee Koningskinderen. Ze

Elza als balletdanseres, s.d. [BE ADVN AC986]

Een foto van de Brusselse fotograaf en portrettekenaar Stone van het optreden van de dansgroep E. Darcieel in het Paleis voor Schone Kunsten in Brussel, april 1932. [BE ADVN AC986]

ontwierp de choreografie, de kostuums en het scenario. Sommige creaties waren gebaseerd op Oud-Nederlandse en Vlaamse liederen. Haar doel was *"het Vlaamsche volk bekend te maken met een moderne, zelfstandige danskunst, die haar inspiratie en uitdrukkingsmiddelen zoekt in de ziel en de kunsttradities van het Vlaamsche volk zelf"*. Voor haar choreografie van Vlaamse liederen van Emiel Hullebroeck ontving zij in 1961 de Gouden Antenne. Bovendien stond ze als choreografe dicht bij de wieg van de Vlaamse openbare omroep. Bij diverse instellingen (o.m. het lyceum Onze-Lieve-Vrouw-van-Vlaanderen in Kortrijk en het Koninklijk Conservatorium van Brussel en Mechelen) gaf ze les in bewegingsleer. In 1941 werd haar werk *Naar een Vlaamse danskunst* gepubliceerd, een uitgave van een voordracht voor de Katholieke Universi-

Dansgroep van Elsa Darcieel als choreografe, 7 mei 1955. [BE ADVN AC986]

Het archief bevat foto's van haar optredens, krantenknipsels, briefwisseling, programma's, notitieboekjes, schetsen, affiches, scenario's, partituren en dossiers inzake de BRT en de dansschool Elsa Darcieel. [sb]

taire Vrouwenvereniging en de Katholieke Vlaamse Hogeschool voor Vrouwen.

Na de Tweede Wereldoorlog vertrok ze naar de Verenigde Staten om lezingen te geven over danskunst. Vanaf 1951 werd ze choreografe van de Vlaamse televisie tot in 1965. Vijf jaar later werd zij door koning Boudewijn gekroond tot ridder in de Orde van Leopold II.

Elza Dewette was een gekende figuur in de Vlaamse beweging. Ze was nauw betrokken bij de betogingen in de strijd voor de vernederlandsing van de Gentse Universiteit. In de keuze van haar balletcreaties putte ze uit het rijke patrimonium van Vlaamse legenden, verhalen, liederen en muziekwerken.

Joos Florquin interviewde Elsa Darcieel voor de televisieopnames van *Ten huize van*, 22 september 1975. [BE ADVN AC986]

Bronnen bij deze bijdrage:

BE ADVN AC986 Elza Dewette; E. Darcieel, *Naar een Vlaamse Danskunst*, Brussel, 1941; R. De Schryver, *Dewette, Elza*, in: *NEVB*, 1998, pp. 931-932; S. Vos, *Dans in België 1890-1940*, Leuven, 2012, pp. 302-303; Waar is de tijd! Elsa Darcieel 30 jaar Vlaamse danskunst, in: *De Schakel*, jg. 7, nr. 68, augustus 1961; B. Peleman, Elza Darcieel werd tachtig, in: *Gazet van Antwerpen*, 16-17 april 1983; B. Lindekens, Pionieren voor een Vlaamse danskunst Elza Darcieel, in: *Het Rijk der Vrouw*, 1976; E. Darcieel, *Dans, danskunst, kunstdans, volksdans*, in: *De Speelman*, nrs. 15-16, 1940, pp. 3-8.

EEN BOEKENREEKS VAN ONDER HET STOF Flandria's Novellen-Bibliotheek

De reeks *Flandria's Novellen-Bibliotheek* startte in het jaar 1900 naar een idee van Hippoliet Meert (1865-1924). Meert was taalkundige en medeoprichter van het Algemeen-Nederlands Verbond (ANV). Samen met leraar en letterkundige Maurits Sabbe zetelde hij in de redactie totdat in december 1913 het laatste nummer van de novellenreeks verscheen. De reeks werd aanvankelijk gedrukt bij Geirnaert-Vandesteene in Gent. Niet veel later, reeds na dertien afleveringen, werden de novellen gedrukt bij Plantyn. Ook deze Gentse drukkerij-uitgeverij was een initiatief van Meert.

Hippoliet Meert was als flamingant betrokken bij verscheidene initiatieven binnen de Vlaamse beweging. De bedrijvige man was een inspirator, een grondlegger en een organisator van heel wat Vlaamsgezinde ondernemingen, waaronder de drukkerij Plantyn. Meert was een connaisseur wat uitgeven, drukken en typografisch werk betrof. Daarom besloot hij in juni 1901 tot de oprichting van een *"Naamlouze Uitgeversmaatschappij waarvan het doel in de eerste plaats het drukken van de uitgaven van de Vlaamsche Beweging"* zou zijn. De nieuwe drukkerij, Plantyn, zou opdrachten centraliseren waardoor uitgaven

voordeliger konden worden aangeboden. Bovendien zou dit volgens Meert de kosten flink drukken. Talrijke uitgaven, die oorspronkelijk te duur schenen, konden zo toch worden gerealiseerd. Na een zoektocht naar geldschieters en drukopdrachten, startte de drukkerij medio 1901 met verschillende uitgaven. De reeks *Flandria's Novellen-Bibliotheek* werd twaalf jaar lang op deze persen gedrukt.

De *Flandria's Novellen-Bibliotheek* bevatte jaarlijks twaalf nummers. De prijs van de boekjes was laag. Eén aflevering kostte 15 centiemen, een jaarabonnement kwam op 2,50 Belgische frank. Met goedkope publicaties wenste de uitgever oude en nieuwe literaire pareltjes en hun schrijvers uit Vlaanderen (en ook uit Nederland) onder de aandacht te brengen. Na vijftien nummers evalueerde Plantyn

de novellenreeks als volgt: het resultaat was *"bevredigend, niet schitterend"*. De reeks zou niettemin verdergaan en er naar streven het *"met den dag ontluikend talent"* uit Vlaanderen in ruimere kring te helpen doorbreken. Dat laatste was allerm minst eenvoudig. Het was voor de samenstellers van de reeks absoluut geen sinecure om elke maand een verhaal van 30 tot 50 pagina's gepubliceerd te krijgen. Daarenboven was het hun doel om het verhaal ingang te doen vinden bij het grote publiek. Omdat Plantyn met de verhalenreeks ook aansluiting wilde vinden bij het streng katholieke onderwijs, werd almaar meer rekening gehouden met het omzeilen van 'aanstootgevende elementen'. Meermaals drong Meert daarom bij auteurs aan om *"brave dingen"* in te zenden. Deze vorm van zelfcensuur was typerend voor uitgevers van voor de Eerste Wereldoorlog. Per slot van rekening was de uitgave van de reeks ook voor Meert als financieel investeerder niet zonder risico.

In de novellenreeks verschenen naast het meer traditionele werk van Tony Bergmann, August Snieders, Rosalie Loveling of Domien Sleenx vanaf 1903/1904 de meer eigentijdse verhalen van Cyriel Buysse, Karel Van de Woestijne, Lode Baekelmans, Emmanuel De Bom, Ernest Claes, Felix Timmermans, Stijn Streuvels, Gustaaf Segers, Omer Wattez en Lodewijk Scheltjens. De laatste novelle verscheen in een dubbelnummer (158-159) in december 1913. Een aantal exemplaren van de reeks kan je raadplegen in de bibliotheek van het ADVN. [sg]

Bronnen bij deze bijdrage:
L. Simons, *Geschiedenis van de uitgeverij in Vlaanderen. Deel II: De twintigste eeuw*, Tielt, 1987, pp. 16-20.

De rijk geïllustreerde cover van dit vierde nummer, januari 1901, valt erg op tussen de sobere covers van latere datum. [ADVN, VW235.4]

DIALOOG IN HET ADVN

Afgelopen zomer liep in het Caermersklooster in Gent 'Boer vindt land', de tentoonstelling rond Vlaamse migratie naar Noord-Amerika die op heel wat belangstelling kon rekenen. In de laatste Dialoog van 2014 stelt ADVN-onderzoeker Andreas Stynen, coördinator van het project, een deel van het tot de verbeelding sprekende migratieverhaal voor.

Het oude land herleeft Identiteiten en profileringen van Vlaamse Amerikanen

Het inruilen van het vertrouwde, landelijke Vlaanderen voor een ver continent van grenzeloze beloften, liet geen enkele betrokkene onbewogen. Migratie vergde een aanpassing en daagde diepgewortelde zienswijzen en opvattingen uit. Hoewel iedere landverhuizer op eigen wijze in het nieuwe leven stond, leidden gedeelde ervaringen toch tot gedeelde inschattingen, of zelfs een aangepaste collectieve identiteit – geen statische notie, veeleer een levenslang dynamisch proces. Op tal van niveaus traden migranten in onderhandeling met hun nieuwe omgeving. De migrantencultuur bestond uit een voortzetting van het verleden en een gedeelde toekomst-droom, maar kwam vooral in het dagelijks leven tot stand. De positionering tegenover andere groepen was daarbij cruciaal. Wie de uitdagingen van het immigratieland in groep aanging, stond hoe dan ook sterker. Het was binnen de gemeenschap dat de integratie in de nieuwe samenleving zich voltrok. Dankzij het fenomeen van kettingmigratie leefden de meeste Vlamingen in de nabijheid van vroegere land- en vaak zelfs dorpsgenoten. Vooral in de Midwest was er

een aanzienlijke Vlaamse vertegenwoordiging. Het ging daarbij om grootsteden als Chicago (Illinois), waar een weliswaar aanzienlijk getal Vlamingen verspreid over de metropool leefde en al bij al maar een fractie van de totale bevolking uitmaakte, maar ook om meer bescheiden towns als Minneota (Minnesota) waar de uitwijkelingen veel sterker hun stempel drukten en zichzelf graag als *"het ruggebeen van een gemeente"* omschreven.

Vanaf de late negentiende eeuw, toen de trans-Atlantische migratie massale vormen aannam, kende het Noord-Amerikaanse continent niet alleen Vlaams-Amerikaanse wijken, maar ook een bloeiend etnisch verenigingsleven, en dit gedurende verscheidene decennia. Via sportclubs, muziekmaatschappijen, toneelbonden en andere initiatieven profileerden de Vlamingen in Noord-Amerika zich als groep. Niet alleen beleefden de migranten in de werking van deze verenigingen actief hun gedeelde achtergrond, ze gingen er ook de ontmoeting met de Amerikaanse samenleving aan. De meeste van deze organisaties opereerden lokaal, maar er waren er andere wiens ambitie het was om alle landgenoten in de Nieuwe Wereld te bereiken, ongeacht hun woonplaats. Reflecties over de identiteit en de toekomst van de Belgische gemeenschap stonden hier hoog op de agenda, net als in de kranten die in de schoot van de landverhuizers in Noord-Amerika ontstonden. De integratie in de Amerikaanse en Canadese

samenleving was een stapsgewijs proces dat niet zelden tot twijfels en onzekerheden leidde. Sommigen zagen met lede ogen aan hoe de Vlamingen in Noord-Amerika zich van hun achtergrond onthechtten en ondernamen verwoede pogingen om op de rem te gaan staan. Zeker na de Eerste Wereldoorlog poogden radicale flaminganten hun boodschap ingang te doen vinden in de migrantengemeenschap, een streven dat ook in Brussel nauwlettend en argwanend werd bekeken maar finaal weinig succesvol was. De meeste migranten eigenden zich immers met overtuiging almaar meer aspecten van de Amerikaanse *way of life* toe, vaak bekroond met het verwerven van het staatsburgerschap. [AS]

Vrijdag 17 oktober, 14u30
Andreas Stynen, *Het oude land herleeft. Identiteiten en profileringen van Vlaamse Amerikanen.*

Locatie: ADVN-Leeszaal, deelname is gratis.
Graag inschrijven langs:
publiekswerking@advn.be of 03-225 18 37.
Datum onder voorbehoud, zie ook op www.advn.be

TOEN DE TRAPWIELEN ALLEEN VOOR HET VERMAAK WERDEN GEBRUIKT

Een rijzige en vriendelijke hotelhouder toonde mij, in zijn etablissement in Kopenhagen, een verzameling van vijftien zeer grote en kleurige lithografieën uit de beste art-nouveautraditie in Parijs bij het begin van de twintigste eeuw. Het waren buitengewoon grote reclameboodschappen, die functioneerden als het decoratieve sieraad van zijn ietwat verouderd maar statig verblijf. Maar zij vervulden tegelijk zijn vertederende bewondering voor de Franse belle époque, toen de mondaine dames, met verwonderde gezichten nagekeken door de eenvoudige buitenlieden, als *cyclewoman* door de golvende landschappen toerden, ver weg van de kwalijke rookpluimen van de industriële revolutie. Onder diezelfde rookpluimen werden nochtans hun oogstrelende *bicyclettes* gesmeed: de Aiglons, de Alcyons, de Merciers, de Palmers, de Peugeot's. Sommige onder die namen klinken ons nog vertrouwd in de oren, want zij waren, zoveel jaren ná al die sierlijke schijn, de bijzondere vehikels waarmee de fietshelden uit onze kinderjaren, als beeldhouwde goden, de Galibier en de Tourmalet overwonnen. Zij waren goden maar nog geen vedettes. Zij leken eerder veredelde werklieden, individuen die krachtig waren in hun eenzaamheid tussen de besneeuwde alpentoppen en alleen maar rekenden op hun eigen trapkunst en op de kwaliteit van hun fiets, want sponsorploegen en coaches en tactieken en medische hulpmiddelen bestonden toen nog niet. Over die wonderbaarlijk sterke helden en hun dito

fietzen droomden wij, een kinderleven lang, nog vóór de *panini's* onze verbeelding kwamen versterken. Over de cyclewoman van de belle époque hadden wij toen nog nooit gehoord. Wij konden ons zo'n wereld zelfs niet verbeelden, wij kenden de kunst van

Pol De Mont door E. van Offel, in: G. Meir, *Pol De Mont. Een studie over zijn leven en zijn werk* (Antwerpen, 1932). [ADVN, VB12018]

de belle époque toen nog niet. Wij zouden overigens niet hebben begrepen waarom die dames uit Luilekkerland zich zo nodig nog moesten ontspannen. Die wonderbaarlijke historische cyclus van

de fiets kwam mij voor de geest, toen ik in Ludo Stynens *Liberaal en flamingant. Pol De Mont als politicus* vernam hoe de (als politicus nauwelijks bekende) letterkundige Pol De Mont in 1892 in de Antwerpse provincieraad voorstelde om officieren, soldaten en postbodes tijdens hun dienst vrij te stellen van het betalen van rijwieltaksen. Het voorstel stuitte echter op verzet vanwege een collega-raadslid die opmerkte *“dat de meesten die trapwielen alleen maar voor hun vermaak gebruiken, niet voor hun dienst”*. Ludo Stynen begrijpt de grond van een dergelijke discussie, want *“de fiets is in die jaren nog lang geen gewoon transportmiddel, maar een duur en elitair luxeobject waarmee de stedelijke liberale bourgeoisie tijdens haar vrije uren graag de streek verkent”*. Overigens kon men aan de gezaghebbende liberaal en flamingant Pol De Mont (1857-1931) geen elitarisme verwijten. Zijn politieke keuzes waren integendeel gericht op democratische principes en sociale gevoeligheden: enkelvoudig algemeen stemrecht, belastingen naar draagkracht, weeldetaksen, herverdeling van de welvaart van het land, studiebeurzen, algemene militaire dienstplicht, bevorderen van de mobiliteit onder de landelijke bevolking. Politieke keuzes en politieke mandaten bleken voor De Mont echter geen congruent verhaal te vormen: hij zetelde slechts gedurende twee jaar in de Antwerpse provincieraad en liet de mogelijkheid om te kandideren bij de gemeenteraadsverkiezingen aan zich voorbijgaan. Als bevlogen ‘voluntarist’ schuwde hij geenszins de publieke tribune

maar het streven naar politieke mandaten sloot blijkbaar niet aan bij zijn persoonlijkheid, omdat zij hem zouden veroordelen tot het telkens weer sluiten van compromissen.

Liberaal en flamingant en voluntarist was ook die andere Antwerpse dichter-agitator Theodoor Van Ryswyck (1811-1849). Maar beiden waren anderzijds geheel verschillende persoonlijkheden en zij fungeerden bovendien in een geheel verschillend tijdskader. Naargelang van de geboden kansen, ageerde de 'ernstige' en principiële De Mont vanaf een reële of een virtuele politieke tribune. Dat gebeurde tijdens een periode waarin de culturele en sociaaleconomische emancipatie reeds systematisch kon worden ingebed in het toenemend democratisch gehalte van de gemeenschap in dit land. De volkse en onstandvastige Van Ryswyck leefde daarentegen in een periode waarin de democratische instellingen in België nog op dwangmatige wijze francofiel én elitair waren. Die toestand botste met de verwachtingen van diegenen die erop rekenden dat de nieuwe staat België – of alleszins de democratische verworvenheden van het tijdsgewricht – een culturele emancipatie van de bevolking in Vlaanderen zouden mogelijk maken. Die zogenaamde *'taalminnaren'* behoorden tot de eersten die, individueel of in groep, die reactie op gang brachten en symboliseerden. Tijdens de periode 1830-1845 verkenden zij drie beddingen: de verlichte en pragmatisch-orangistische rondom de Gentenaars Willems en Snel-laert, de katholiek-behoudende omheen de Leuvense kanunnik David en ten slotte de volks-literaire omheen Conscience en Van

Ryswyck.¹ De diepe onderstroom van hun reactie werd gevormd door hun streven om in de Zuidelijke Nederlanden een Belgisch-Vlaamse literaire traditie tot stand te brengen, in mindere of in meerdere mate gericht op de standaardtaal van het Noorden. De Gentse stroming was uitgesproken anti-jakobijns en orangistisch-sceptisch tegenover het nieuwe regime in België. De andere stromingen waren evenmin principieel staatkundig antibelgicistisch. Integendeel. Vanuit het Antwerpse literaire milieu bekritiseerde Theodoor Van Ryswyck evenwel het ergerniswekkende kopieergedrag van de nieuwe staat België ten opzichte van Frankrijk, zowel in zeden en gewoonten als in taalgebruik. Want, hekelt Van Ryswyck, *"T is alles schoon en goed wat vreemdelingen maken/ De vlaemsche boeken zyn belagchelyke zaken/Men weet niet meer wat tael 's lands eerste vorsten spraken/ Dit gaet te fel!"*² Maar, zoals Adelheid Ceulemans opmerkt in haar *'Het apenspel. De Franse paradox in de Vlaams-Belgische literatuur uit de vroege negentiende eeuw'*, toont het oeuvre van Van Ryswyck (en zijn literaire generatie) aan dat men zich op een twijfelachtig pad bewoog ten opzichte van de Franse literatuur (en de Franse cultuur in het algemeen): enerzijds werden de Franse taal en cultuur heftig bestreden en an-

derzijds trad in hun werk een spiegelwerking op ten opzichte van diezelfde taal en cultuur. Uiteraard was dat het onvermijdelijke gevolg van hun eigen geschiedenis, waarin die Franse cultuur zo dominant aanwezig was geweest. Daarenboven, besluit Adelheid Ceulemans, *"bevestigt Van Ryswycks oeuvre [ongewild] de sterke en eeuwenoude reputatie van de Franse taal en cultuur, die ook in het nieuwe Vlaams-België, althans bij de hogere klassen, prestige bleven genieten"*.

"Ci sono molti momenti storici", wil een Italiaanse wijsheid, er bestaan te veel belangrijke historische ogenblikken om zich tot enkele

Portrettekening Theodoor Van Ryswyck, s.d. [ADVN, VPA399]

ervan te beperken, in dit geval waren dat de 'vitaë' van een paar opmerkelijke, sociaal-culturele figuren uit de Vlaamse beweging. Na haar hoofdzakelijk sociaal-cultureel bepaalde, legitieme opgang tijdens haar 'langdurige negentiende eeuw'³, komt een groot deel van die Vlaamse beweging immers terecht in een spiraal van controversiële politieke fases. Die stadia kaderen in de tragische draaikolken van de beide wereldoorlogen: het activisme, de Frontbeweging, de collaboratie met nazi-Duitsland.

Bepaalde aspecten van die episodes hebben sinds een paar decennia de noodzakelijke ruime aandacht genoten vanwege de historiografie. Andere bleven echter onderbelicht. Eén ervan is de wijze waarop de Belgische overheid op 10 mei 1940 werd meegesleept in de Tweede Wereldoorlog en in een verdedigingsreflex (en paniecreactie) duizenden inwoners arresteerde en op transport plaatste, hoofdzakelijk naar Frankrijk en ook naar Engeland. Dat onder de arrestanten zich diverse persoonstypes bevonden, was bekend: communisten, rexisten, al of niet toevallig in België verblijvende Duitsers, Vlaams-nationalisten. Het zal echter het lot van laatstgenoemden zijn dat een bepaalde plaats zou innemen in het historisch geheugen, niet in de laatste plaats vanwege het bloedbad bij de kiosk van Abbeville op 20 mei 1940 en vanwege het anti-Belgische (en pro-collaboratie-) ressentiment dat een gedeelte van de Vlaamse beweging daaruit kon putten.

Over die wegvoeringen en die weggevoerden heeft historicus Frank Seberechts enkele maanden geleden een studie gepubliceerd, die qua omvangrijkheid en grondigheid de

eerste in haar genre is.⁴ Uit die studie blijkt onder meer hoe sterk de wegvoeringen werden gerelateerd aan het lot dat de joden moesten ondergaan tijdens de Tweede Wereldoorlog. Historicus Etienne Verhoeyen, bekend als onderzoeker achter de ophefmakende televisiereeks *De Nieuwe Orde* uit 1982, grijpt in *Wegvoeringen en weggevoerden*

Cover van *De weggevoerden van mei 1940*. [ADVN, VB17687]

in de meidagen van 1940 de publicatie van Seberechts aan om die studie te analyseren en in een breed historisch en historiografisch kader de plaatsen. Terecht stelt hij dat de auteur bij de beschrijving van de arrestaties "stuit op de belangrijke vraag hoe, wanneer

en door wie [de] lijsten met de te arresteren personen [werden] aangelegd".

Een evident cruciale vraagstelling waarop wellicht nooit een sluitend antwoord zal komen, stelt Verhoeyen, "wegens gebrek aan documenten". [Fv]

(1) Zie hieromtrent: L. Boeva, *Pour les Flamands la même chose. Hoe de taalgrens ook een sociale grens was*, Gent, 1994, pp. 34-51. Boeva noemt dit het "drietal aanwijsbare hoofdstromen van de periode 1830-1845" (p. 34). Zie ook E. Witte, Hoe Oranjegezind waren de taalminnaren?, in: *Wt*, jg. 72, 2014, nr. 2, pp. 105-127. Witte wijst op het pragmatisme van die Vlaamse bewegers-orangisten en het pijnlijke spagaat waarin zij leefden: "Zij zijn financieel afhankelijk van het nieuwe [Belgische] regime, verlangen naar het herstel van het koninkrijk [der Nederlanden], maar vrezen voor hun baan als zij een orangistisch militantisme aan de dag leggen." (p. 115)

(2) Th. Van Ryswyck, *Het apenspel*, cf. de volledige versie van het gedicht in de hierna vermelde bijdrage van Adelheid Ceulemans in onderhavig nummer van *Wt*.

(3) Een verwijzing naar het 'De lange negentiende eeuw', het begrip dat historici vaak hanteren m.b.t. het kenmerkende tijdvak tussen (grosso modo) de Franse Revolutie en de Eerste Wereldoorlog. Men kan die term ook toepassen op de geschiedenis van de Vlaamse beweging, die zich tijdens dat tijdvak quasi uitsluitend ontwikkelt binnen een aanvaarde Belgische (staatkundige) context en slechts vanaf tijdens de Eerste Wereldoorlog een fundamentele antbelgicistische factor ontwikkelt via het Vlaams-nationalisme.

(4) F. Seberechts, *De weggevoerden van mei 1940*, Antwerpen, 2014.

Abonneren op *Wt*

U kunt zich abonneren op *Wt* door overschrijving van het abonnementsgeld op rekeningnummer BE80733021529077 [BIC KREDBEBB].

Abonnementsgeld:

- binnenland: 25 euro
- buitenland: 30 euro
- steunabonnement: 30 euro

Rik Van Cauwelaert en
Frans-Jos Verdoodt (red.)

1897 was een heerlijk jaar

De uitzonderlijke geschiedenis van het
tijdschrift opnieuw tot leven gebracht

Boekpresentatie op **woensdagavond 10 december 2014**
om 19.30 uur in de Koninklijke Academie voor Nederlandse
Taal- en Letterkunde (KANTL) in Gent.

Gratis toegang.

Inschrijven via e-mail: lut.lambert@pelckmans.be

Rik Van Cauwelaert en Frans-Jos Verdoodt (red.).
1897 was een heerlijk jaar.

Een bloemlezing uit twintig jaar Wetenschappelijke tijdingen.

Uitgeverij Pelckmans, 2014 • ca. 432 blz.

ISBN 978-90-289-7717-4 • ca. 25,00 • Verschijnt december 2014.

“DE VRUCHTBAARSTE PLEK OM KENNIS OP TE DOEN” Een bronnenwijzer voor de historische studie van grenzen

Het ADVN publiceert samen met Academia Press in het najaar een heuristische inleiding tot de historische studie van grenzen.

Het boek bestaat uit drie delen. Eerst beschrijft een diachronisch verhaal de belangrijkste vormen die grenzen tussen politieke entiteiten in de loop van de geschiedenis hebben aangenomen: van de eenzijdige ('asymmetrische') grens die 'beschaving' moet scheiden van 'barbarij', over de vlotende politieke grens in een patrimoniaal, persoonsgebonden bestel, en de verbinding door een lineaire staatsgrens van een politieke autoriteit met een bepaalde ruimte, tot de expliciete band tussen territorium en nationale identiteit.

In het tweede luik wordt ingegaan op de voornaamste deelaspecten van de grensgeschiedenis (conflict, regeling, afbakening...)

waarbij duidelijk wordt hoe de onmiskenbare particulariteit van historische gegevens verzoend werd met de universele aanspraken ter zake van de filosofie en andere humane wetenschappen. Het laatste deel laat een aantal exemplarische gevalstudies van over heel de wereld de revue passeren, met bijzondere aandacht voor België en Vlaanderen.

Dit werkinstrument wil bijdragen tot meer historisch-geografisch onderzoek naar grenzen, inzonderheid hun rol bij het nationalisme, de natievorming en de nationale bewegingen. Want, zoals de Duitse filosoof Paul Tillich schreef, is de grens niet “de vruchtbaarste plek om kennis op te doen”?

Luc Boeva, *De vruchtbaarste plek. Inleiding tot de historische studie van territoriale grenzen*, Antwerpen, ADVN/Academia Press, 2014, ca. 250 p., ill.

De publicatie wordt voorzien voor het najaar 2014. Voorintekening kan langs 03-225 18 37 of marleen.deridder@advn.be

ARCHIEFBANK VLAANDEREN

Workshop: aan de slag met je sporterfgoed!

Heb je interesse in sporterfgoed? Wil je graag weten hoe het archief van een sportvereniging wordt bewaard en toegankelijk gemaakt? Geef je verleden een toekomst. Samen met Antwerpen Sportstad organiseert Archiefbank een vormingsmoment.

Tijdstip: Donderdag 9 oktober 2014 van 19u30 tot 21u30.

Locatie: Antwerpen Sportstad, Olympisch stadion, Atletenstraat 80, 2020 Antwerpen.

Inschrijven langs: 03-225 18 37 of sophie.bossaert@archiefbank.be

Meer info en programma op: www.archiefbank.be

FISCALE VRIJSTELLING GIFTEN

Op 25 juli jl. ontving het ADVN de goedkeuring om attesten uit te reiken voor fiscale vrijstelling van giften over de periode 2013-2018. Die goedkeuring finaliseert een aanvraag die geruime tijd in behandeling was bij de overheid. Dat de giften over 2013 in die beslissing zijn opgenomen, maakt het mogelijk de ongemakkelijke situatie af te sluiten die – buiten onze wil en mogelijkheden – was ontstaan voor wie in 2013 een gift overmaakte aan het ADVN. Wij willen die donateurs bijzonder bedanken, zonder voorbij te willen gaan aan allen die de werking van het ADVN in het verleden reeds financieel ondersteunden.

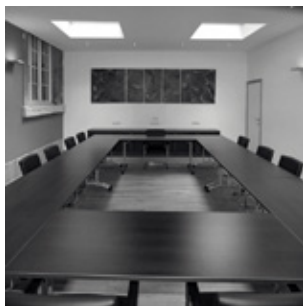
Giften blijven welkom op het rekeningnummer BE14 4198 0595 9183 – KREDBEBB van het ADVN. Om in aanmerking te komen voor fiscale vrijstelling dient de gift minimaal 40 euro te bedragen en dient de omschrijving aan te geven dat de overschrijving een gift is. U ontvangt dan automatisch een attest voor het gestorte bedrag of voor het gecumuleerde bedrag van giften verspreid over het kalenderjaar.

ADVN 30

“Met een lege ruimte en later een tafel en een stoel en enige boeken ... zo begon het in 1984.” Het is inmiddels een klassieke zin geworden om te verwijzen naar de begindagen van het ADVN. *“Lichtjes zelfverkleerde heroïek”* noemde Frans-Jos Verdoodt het naar aanleiding van een vorige verjaardag in het bijzondere nummer 25 van *ADVN-Medelingen*. Maar wie een geschiedenis wil schrijven, dient ook dergelijke zelfverklaringen onder ogen te nemen en vervolgens op hun correcte plaats te zetten.

Overigens is 2014 voor het ADVN niet enkel het jaar van zijn dertigste verjaardag. Het is dit jaar ook twintig geleden dat het ADVN het gastheerschap opnam voor de redactie en de productie van *Wetenschappelijke tijdingen*. Eveneens twintig jaar geleden werd de *Driejaarlijkse Pil-van Gastelprijs voor geschiedenis* door het ADVN uitgeschreven. Het archieflandschap waarin het ADVN in 1984 kon worden opgericht verschilt hemelsbreed van het erfgoedlandschap anno 2014. Ook de samenleving zelf is in die periode grondig geëvolueerd. Maar de opdrachten

van het ADVN blijven onveranderd het uitbouwen en beheren van een erfgoedcollectie omtrent het Vlaams-nationalisme, de Vlaamse beweging en andere nationale bewegingen; het stimuleren en uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek over die thema's én het onder de aandacht brengen van dat erfgoed en de resultaten van het wetenschappelijk onderzoek aan een zo ruim mogelijk publiek. Ook de inhoudelijk-technische en de maatschappelijk brede en open visie die de werking van het ADVN van bij de oprichting heeft bepaald, blijft in die gewijzigde context relevant. Dat het ADVN in staat is geweest de lege ruimte op te vullen en zijn rol te blijven vervullen – behoudend wat zijn waarde heeft bewezen, bijsturend waar nodig, vernieuwend waar het kan – is te danken aan velen. Het ADVN bestaat dertig jaar. Dankzij u.

ADVN

ARCHIEF-, DOCUMENTATIE- & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26 2018 Antwerpen

[T] +32 [0]3-225 18 37

[F] +32[0]3-226 64 05

[E] info@advn.be

[W] www.advn.be